ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ (КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ) ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Беньківський В. О.

Метою статті є представлення комплексного дослідження із «синтетичної» проблеми характеристики причинного зв'язку складу злочину (кримінальне правопорушення) як елемента в комплексі протидії злочинності. Досліджено сутність та юридичну природу складу злочину (кримінальне правопорушення); показано, що існує як типове, так і нетипове уявлення про дану юридичну конструкцію. Проведено аналіз складу злочину (кримінальне правопорушення) у контексті питання «локусу» причинного зв'язку.

Досліджено складну структуру складу злочину (кримінальне правопорушення) як поєднання сукупностей ознак; це дає підставу для більш точного розуміння причинного зв'язку в межах юридичної конструкції «склад злочину».

Досліджено особливості відображення причинного зв'язку, зокрема в частинах 1, 2 статті 11 Кримінального кодексу України, а також проаналізовано в цьому контексті діяння як складник причинного зв'язку.

Автор зазначає, що діяння за статтею 11 Кримінального кодексу України не має однозначної характеристики. Автор робить висновок, що в межах характеристики об'єктивної сторони складу злочину недоцільно вести мову про факт діяння (який, очевидно, потребує процесуальних засобів свого встановлення), але достатньо розглядати його (діяння) як таке, що має значення причини суспільно небезпечного наслідку. Застосування для характеристики діяння терміна «факт» детермінує вихід за межі кримінального права, аналіз діяння на принципах і методиці кримінального процесу.

Окремо розглядається така складова частина причинного зв'язку складу злочину, як суспільно небезпечні наслідки. Автор узагальнено виділяє такі різновиди наслідків, як конструктивні наслідки, подвійні, альтернативні, комбіновані.

Особливе значення для кримінального права, зокрема в межах «синтетичного» підходу, де причинний зв'язок і його характеристика розглядаються як елемент протидії злочинності, має такий наслідок, як реальна загроза завдання шкоди. Автор вважає, що реальна загроза завдання шкоди виникає вже з моменту створення злочинної організації; ство-

рення злочинної організації породжує реальну небезпеку багатоманітних наслідків, які мають як кримінально-правовий, так і кримінологічний характер.

Ключові слова: протидія злочинності, причинний зв'язок, склад злочину, діяння, наслідки.

Benkivsky V. O. Characteristics of the causal connection of a crime (criminal offense) as an important element of crime prevention

The purpose of the article is to present a comprehensive study on the “synthetic” problem of characterizing the causal connection of a crime (criminal offense), as an element in the complex of combating crime. The essence and legal nature of the corpus delicti (criminal offense) are studied; it is shown that there is both a typical and an atypical idea of this legal construction. An analysis of the composition of the crime (criminal offense) in the context of the “locus” of causation.

The complex structure of the crime (criminal offense) as a combination of sets of features is studied; this provides a basis for a more accurate understanding of the causal link within the legal framework of the “corpus delicti”.

The peculiarities of the reflection of causation are studied, in particular in parts 1, 2 of Article 11 of the Criminal Code of Ukraine, and also analyzed in this context of the act as a component of causation.

The author notes that the act under Article 11 of the Criminal Code of Ukraine does not have an unambiguous description. The author concludes that within the characteristics of the objective side of the crime it is impractical, in our opinion, to talk about the fact of the act (which, obviously, requires procedural means of its establishment), but it is enough to consider it (the act) as meaning socially dangerous consequence. The use of the term “fact” to describe the act determines the scope of criminal law, the analysis of the act on the principles and methods of criminal procedure.

Such a component of the causal connection of the crime as socially dangerous consequences is considered separately. The author generally identifies such types of consequences as constructive consequences, double, alternative, combined.

Separate and special significance for criminal law and, in particular, within the framework of the “synthetic” approach, where the causal connection of its characteristics is considered as an element of combating crime has

such a consequence as a real threat of harm. The author believes that the real threat of harm arises already and in particular, from the moment of creation of the criminal organization; the creation of a criminal organization creates a real danger of various consequences, which have both criminal and criminological nature.

Key words: *crime prevention, causation, crime, actions, consequences.*

Постановка проблеми та її актуальність.

У кримінально-правовій літературі існує багато наукових розробок щодо функцій і значення причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням та наслідками, що є необхідним для сучасного кримінального права і для вирішення важливих кримінально-правових завдань; водночас поєднання кримінально-правового дослідження зв'язку діяння та наслідку із кримінологічною метою (протидія злочинності) практично не розглядалося в науковій літературі.

Чинником, що об'єднує обидва наукові напрями, є те, що і кримінологія, і кримінальне право розглядають зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечним наслідком із позицій філософії [1, с. 115].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Пробні дослідження з названої «синтетичної» проблематики здійснювалися в межах монографій таких відомих фахівців кримінальної науки, як Н. Кузнєцова, В. Кудрявцев, А. Піонтковський та інші. У частині проблематики встановлення і з'ясування змісту причинного зв'язку в межах складу злочину варто звернути увагу на наукові розробки таких фахівців, як Н. Ярмиш, А. Музика, К. Катеринчук, Д. Дударець та інші.

У частині аналізу ускладненого причинного зв'язку або складного спричинення (зокрема, у формі співзаподіяння), що характерно для кримінологічної науки, варто звернути увагу на наукові розробки В. Мисливого.

Важливо, що розглядаються дискусійні позиції [2, с. 133-137] щодо необережного співзаподіяння, яке, на думку автора дослідження, має «перетин» із кримінологічною проблематикою протидії діяльності злочинних угруповань.

Метою статті є представлення комплексного дослідження із «синтетичної» проблеми характеристики причинного зв'язку складу злочину (кримінальне правопорушення) як елемента в комплексі протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. У сучасній кримінально-правовій науці є різні уявлення про склад злочину. Термін «склад злочину» уживається в різних значеннях, що нерідко породжує

непорозуміння між науковцями та безпідставні дискусії. Найчастіше вказаний термін набуває таких значень:

1) юридичної конструкції, засобу виразу змісту кримінального права, за допомогою якого фіксується (моделюється) певний тип суспільно небезпечної поведінки, який законодавець визнає злочином певного виду;

2) поєднання юридичних фактів, що характеризують явище соціальної діяльності, яке реально існує;

3) наукової абстракції, що сприяє кращому розумінню злочину.

У подальшому викладі може йтися про склад злочину в його першому та третьому значеннях – як законодавчої моделі злочину певного виду (який ще називають юридичним складом злочину) та як певної наукової абстракції.

На думку П. Матишевського, склад злочину – це сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, що відтворюють певне суспільно небезпечне діяння, яке визнається злочином.

Склад злочину являє собою таку систему передбачених кримінальним законом ознак, які є необхідними і достатніми для законодавчого опису певного виду злочину. Водночас ознаки складу злочину є необхідними в тому розумінні, що без наявності всіх ознак в їхній сукупності у вчиненому діянні особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Як підкреслює В. Тацій, важливо, що склад злочину – це система ознак, що реально існує [3, с. 90]. Підкреслення реальності складу злочин пов'язане з вирішенням проблемних питань підстави для кримінальної відповідальності.

В. Кудрявцев підкреслює, що склад злочину – не просто сукупність ознак, що характеризує діяння, але «строга система» [4, с. 73]. Системність складу злочину зазначає і Г. Кригер, коли визначає його як законодавчу характеристику (модель) злочину, що містить сукупність (систему) юридичних ознак [5, с. 18-19].

Застосування уявлення про систему для характеристики складу злочину означає, на наш погляд, презюмування таких важливих моментів:

1. Внутрішня системність характерна для всього складу злочину, для всіх його елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) та частини окремих ознак (наприклад, поєднання в межах причинного зв'язку діяння і суспільно небезпечних наслідків).

2. Склад злочину може виконувати деякі функції лише тоді, коли є системою, узагальненим

відображенням зв'язків злочину, його наслідків та фактичних обставин учинення злочину.

Проблема точного розуміння складу злочину пов'язана із з'ясуванням його структури та змісту.

Очевидним є те, що поняття «внутрішні зв'язки» органічно пов'язане із з'ясуванням структури складу, з розглядом цілісності, нерозривної єдності взаємопов'язаних і взаємозумовлених складників.

На основі вживання поняття «внутрішні зв'язки» (системні зв'язки) формується системне уявлення про склад злочину. Під час дослідження і встановлення структури складу злочину, як уважає С. Тарарухін, ми з необхідністю приходимо до висновку, що її утворюють групи ознак, об'єднаних у різних поєднаннях у відносно самостійні, цілі її частини (об'єктивні і суб'єктивні) [6, с. 83].

Внутрішні зв'язки - основа цілісності, нерозривної єдності взаємопов'язаних та взаємозумовлених елементів. У контексті кримінально-правової проблеми складу злочину розглядаються не взагалі внутрішні зв'язки будь-яких елементів, але внутрішні зв'язки юридично значущих елементів, що утворюють склад злочину. Поняття «система» дуже важливе для дослідження та встановлення сутності складних юридичних явищ, яким, зокрема, є і склад злочину. Поняття «система» (автор Л. фон Берталанфі) є також ключовим у тому, що стосується кримінологічних досліджень, зокрема і протидії злочинності.

У визначенні складу злочину необхідно акцентувати увагу на тому, що він є юридичною сукупністю ознак, з'ясування яких свідчить про вчинення конкретного злочинного діяння і спричиняє правові наслідки для особи.

Отже, конструктивно склад злочину визначається як сукупність установлених у кримінальному праві юридичних ознак (об'єктивні та суб'єктивні), що визначають суспільно небезпечне діяння як злочинне [7, с. 92].

Акцент на тому, що склад злочину являє собою сукупність юридичних ознак, важливий для підкреслення того, що наявність даної юридичної сукупності спричиняє правові наслідки для особи.

Тлумаченням ч. 1. ст. 2 «Підстава кримінальної відповідальності», ст. ст. 18, 23 Кримінального кодексу (далі - КК) України тощо встановлюємо законодавчий характер «складу злочину».

Можна також вести мову про те, що в межах КК існує така нормативно-розподілена сукупність «склад злочину», що виражається в існуванні конкретних складів, що відображені в Особливій частині КК.

У літературі по-різному визначають структуру складу злочину. Автори орієнтуються на дворівневу її характеристики та виділяють первинні, «неподільні» структурні частини складу та їх групи. У науці має місце невизначеність у їх позначенні. Оскільки вирішення цього термінологічного питання виходить за межі теми дослідження, у подальшому викладі будемо використовувати одну з поширених у теорії кримінального права позицій, згідно з якою первинні частки складу позначаються терміном «ознака складу злочину», а їх групи - «елемент складу злочину».

З використанням поняття «сукупність» склад злочину має такі варіанти визначення в науковій літературі:

1) визначення складу злочину як сукупності юридичних ознак (об'єктивні та суб'єктивні);

2) визначення складу злочину як сукупності його елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) і ознак.

М. Ветров, Ю. Ляпунов дотримуються думки, що склад злочину - це сукупність елементів і ознак, необхідних і достатніх для кваліфікації суспільно небезпечного діяння як злочину [8, с. 25].

Отже, наукова позиція згаданих юристів полягає в необхідності поєднання в дефініції складу злочину різних рівнів дослідження складу рівня «елементи» та рівня «ознаки».

Наведена дефініція, на наш погляд, не витримує критики. Якщо склад злочину визначається як сукупність елементів, то немає потреби визначати його (склад злочину) також і через сукупність ознак, оскільки елементи складу включають в себе ознаки, складаються із сукупності ознак. З іншого боку, сукупність ознак (об'єктивні або суб'єктивні) складу злочину утворює його (складу злочину) елементи. Тому під час визначення складу злочину через сукупність ознак немає потреби акцентувати увагу на тому, що склад злочину є сукупністю елементів. На наш погляд, склад злочину необхідно визначати за принципом однорівневості, тому що кожен рівень складу злочину цілком і своєрідно його (склад злочину) характеризує.

Рівень «елементи» утворюється групами ознак. Рівень «ознак» у складі злочину - передумова існування рівня «елементи».

Оскільки рівень «елементи» у складі злочину цілком охоплює рівень «ознаки», то він (рівень «елементи») виконує стосовно рівня «ознаки» специфічну функцію. Ця функція, на нашу думку, полягає в тому, що рівень «елементи» складу злочину детермінує специфіку відношень ознак складу злочину.

З іншого боку, зумовлення внутрішніх зв'язків між елементами складу злочину базується на існуванні зв'язків ознак різних елементів складу злочину. Дані зв'язки мають правове значення, оскільки є «еталоном», критерієм встановлення зв'язків фактичних обставин.

Про юридичну значущість зв'язків у межах складу свідчить також передбачення причинних, функціональних, кондиціоналістських зв'язків у нормах кримінального закону. Наявність внутрішніх зв'язків у складі злочину - прояв строгої системності складу злочину. Хоча необхідно зауважити, не між усіма ознаками складу існують юридично значущі зв'язки [9, с. 447-450].

Необхідно зробити акцент на тому, що встановлення системного характеру складу злочину можливе, якщо він попередньо розглядається як «узагальнена юридична модель злочину». У цьому зв'язку А. Пінаєв підкреслює, що мало розглядати склад злочину лише як конкретний, такий, що характеризує конкретне злочинне діяння, передбачене Особливою частиною КК України. Підкреслюється, що значення загального поняття про склад злочину важко переоцінити, оскільки лише на його основі можна визначити ознаки конкретного складу [10, с. 56].

Очевидно, на основі дослідження загального поняття про склад злочину можна встановити не тільки ознаки конкретного складу, але і наявність зв'язків між ними; якщо загальне поняття про склад злочину містить зв'язок діяння і суспільно небезпечних наслідків, то й окремі, конкретні склади також характеризуються даним зв'язком.

Елементи складу злочину характеризуються через певні сукупності ознак складу. Існують такі сукупності:

1) сукупність, що характеризує об'єкт: безпосередній об'єкт злочину, предмет злочину, потерпілий;

2) сукупність, що характеризує об'єктивну сторону: діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечний наслідок, причинний зв'язок між діянням і наслідком, спосіб, обстановка, місце, час, знаряддя й засоби вчинення злочину;

1) сукупність, що характеризує суб'єкта: фізична особа, вік, осудність, ознаки спеціального суб'єкта;

2) сукупність, що характеризує суб'єктивну сторону: вина, мотив, мета злочину, емоційний стан.

Оскільки склад злочину характеризується елементами, кожному з яких іманентна певна сукупність ознак, то аналіз складу злочину передбачає двоаспектність його аналізу, зокрема:

- 1) з'ясування зв'язку окремих сукупностей;
- 2) з'ясування зв'язків у межах сукупностей [11, с. 62-64].

Науковці, що досліджують склад злочину, підкреслюють його деякою мірою умовний характер. Умовність даної конструкції пов'язана з тим, що склад злочину не вичерпує всієї повноти злочину [12, с. 487].

Дане положення містить суперечність: якщо склад злочину становить собою певну юридичну умовність, то чи можна вести мову про те, що склад злочину характеризує діяння як (за висловом Н. Кузнєцової) «соціальну реальність». В. Кузнєцов вважає, що склад злочину розглядається як реальна система [13, с. 43] у питанні обґрунтування кримінальної відповідальності особи.

Очевидно, коли склад злочину розглядається як умовна конструкція, то йдеться про те, що склад злочину відображає діяння лише тією мірою, якою можливе досягнення кримінально-правових цілей: розмежування злочинних діянь, характеристики окремих злочинних діянь для інкримінування їх особі. Умовність складу злочину не заперечує того факту, що він - об'єктивна реальність. Якщо ж склад злочину - об'єктивна реальність, то його можна використати у практичній діяльності.

Водночас умовний характер складу злочину вказує на те, що про «повне» відображення (характеристика) складом злочину злочинного діяння не йдеться, оскільки діяння як «соціальна реальність» є багатоаспектним.

На основі попереднього дослідження можна зробити такі висновки:

- 1) склад злочину - юридична сукупність ознак;
- 2) склад злочину - юридична умовність, яка тією мірою характеризує діяння, якою це необхідно для досягнення кримінально-правових цілей.

Зазвичай у наукових працях із кримінального права причинний зв'язок згадується в переліку ознак об'єктивної сторони злочину, але йому відводиться окремий параграф праці. Тим самим підкреслюється, що причинний зв'язок має особливе значення в межах виконання складом злочину своїх функцій.

Причинний зв'язок в об'єктивній стороні складу злочину є зв'язком суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків.

Для з'ясування його місця і значення необхідно, на наш погляд, розглянути ті ознаки, що його утворюють: діяння (дія або бездіяльність) та суспільно небезпечні наслідки.

Термін «діяння» уживається у КК України, теорії та судовій практиці в подвійному значенні:

а) у ч. 1 ст. 11 КК України за допомогою цього терміна визначається поняття злочину: тут діяння тотожне злочину, з усіма його об'єктивними та суб'єктивними характеристиками;

б) термін «діяння» застосовується тільки для характеристики однієї з ознак об'єктивної сторони складу злочину, тобто дії або бездіяльності.

Під час аналізу цієї ознаки складу злочину має йтися саме про друге значення терміна.

У першому варіанті розуміння діяння (як злочину) його можна розглядати як таке, що втілює аспект її властивості спричинення злочину; у другому варіанті діяння (дія або бездіяльність) - обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу злочину, яка розглядається як одна з умов існування ознаки «причинний зв'язок».

У дослідженні діяння та причинного зв'язку в межах складу злочину необхідно все ж не забувати, що тут діяння - це зовнішній прояв злочину як свідомого акту поведінки людини. Більш розгорнуто характеризує діяння (дію і бездіяльність) Н. Кузнєцова, яка вважає, що воно, з одного боку, є проявом назовні волі суб'єкта, а з іншого - є причиною певних наслідків впливу людини на зовнішній світ.

Тому не є діянням у кримінально-правовому розумінні дія або бездіяльність рефлексорного, неусвідомленого характеру. Водночас діяння рефлексорного, неусвідомленого характеру не може розглядатися як причина в межах причинного зв'язку, включеного в об'єктивну сторону складу злочину.

Діяння в межах об'єктивної сторони характеризують як усвідомлене, таке, що є проявом волі особи, коли вона діє за певними мотивами, має визначені цілі [14, с. 125-127].

Отже, у межах Загальної і Особливої частин чинного КК України спостерігається різне функціональне навантаження терміна «діяння». Водночас теоретичний аналіз діяння як ознаки конкретних складів в Особливій частині дозволяє зробити висновок про те, що діяння - не рефлексорний, але усвідомлений, вольовий акт у межах процесу вчинення злочину.

Якщо стосовно злочинного діяння (злочин) на основі аналізу ст. 11 КК України можна зробити однозначний висновок про наявність у нього властивості спричинення, то дія (бездіяльність) як ознака об'єктивної сторони злочину не завжди поєднується в межах об'єктивної сторони з наслідком. Спостерігається розбіжність між фактом

наявної властивості спричинення злочину та тим, що дана властивість не завжди відображається в об'єктивній стороні складу злочину в межах Особливої частини КК України.

Діяння як ознака об'єктивної сторони злочину з матеріальним складом характеризується не загальною властивістю спричинення, але конкретно спричиняє визначений нормативно результат, що позначається терміном «суспільно небезпечний наслідок».

В одному з підручників із кримінального права зазначається, що у кримінальному праві «причиною виступає факт саме скоєння суспільно небезпечного діяння людиною, а наслідком - результат цього діяння - суспільно небезпечна шкода». Отже, причиною в даному тлумаченні виступає не діяння (дія або бездіяльність у межах об'єктивної сторони), а встановлений факт діяння, що дає можливість розглядати причину злочинного результату не тільки в межах матеріального права, але й у межах процесу.

У межах характеристики об'єктивної сторони складу злочину недоцільно, на наш погляд, вести мову про факт діяння (який, очевидно, потребує процесуальних засобів свого встановлення), але досить розглядати його (діяння) як таке, що має значення причини суспільно небезпечного наслідку. Застосування для характеристики діяння терміна «факт» детермінує вихід за межі кримінального права, аналіз діяння на принципах і методиці кримінального процесу.

Наступний елемент причинного зв'язку в межах об'єктивної сторони складу злочину - суспільно небезпечні наслідки. П. Берзін виділяє такі найбільш типові різновиди наслідків у специфічній конструкції складу злочину:

1) конструктивні наслідки, що використовуються як обов'язковий елемент складу злочину, у специфічній конструкції якого наслідок є одним, єдиним, обов'язковим (за відсутності альтернативи) елементом;

2) подвійні (поєднання кількох) обов'язкових (конститутивні) наслідків;

3) альтернативні;

4) комбіновані (зміст яких включає поєднання кількох названих вище різновидів наслідків) [15, с. 196].

Під час дослідження суспільно небезпечних наслідків науковці пов'язують їх також з об'єктом злочинного посягання, оскільки саме об'єкту, що охороняється кримінальним законом, завдано шкоди або створюється реальна загроза спричинення такої шкоди.

На думку Є. Стрельцова, суспільно небезпечні наслідки можна визначити як шкоду, що спричинена злочинним діянням суспільним відношенням, що охороняється кримінальним законом, або як реальну загрозу спричинення такої шкоди [16, с. 88].

У кримінально-правовій літературі суспільно небезпечні наслідки традиційно поділяються на наслідки матеріального та нематеріального характеру. Матеріальні наслідки пов'язані з пошкодженням, зміною властивостей предметів матеріального світу або з позбавленням можливості використати їх постійно або тимчасово відповідно до їхньої соціальної функції або споживчої вартості (смерть, тілесні ушкодження, знищення речі, неотримання прибутків тощо).

В. Кудрявцев та інші науковці окремо виділяють такий специфічний наслідок, як можливість настання тих чи інших наслідків (у межах чинного КК). У характеристиці таких наслідків ідеться, зокрема, про «екологічні» злочини. Підкреслюють, що можливість настання шкідливих наслідків є наслідком особливого роду, бо вона (можливість) являє собою зміну дійсності - таку об'єктивну обстановку, яка створює реальну загрозу настання шкоди.

Отже, існує ситуація, коли спричинення має не конкретні, нормативно визначені за характером і об'ємом наслідки, але характеризується наслідками у вигляді реальної загрози настання. У цьому особливому випадку воно має такий вигляд: «діяння - обстановка реальної загрози завдання шкоди - (фактичні наслідки)». На наш погляд, третю ланку треба виділяти з тієї причини, що зазвичай виникають обставини, які вказують на реальність загрози завдання шкоди.

Приклад - сам факт діяльності злочинних організацій як результат процесу їх створення (ст. 255 КК України), це зумовлюється тим фактом, що, як вважають кримінологи, злочинна організація - найнебезпечніша форма співучасті [17, с. 338].

У кримінальному праві наявний у межах об'єктивної сторони причинний зв'язок визначається як зв'язок між дією (або бездіяльністю) особи і злочинним результатом [18, с. 229]. Однак це визначення причинного зв'язку не враховує специфіки спричинених діянням наслідків, особливо «можливість настання наслідків».

У межах створення реальної можливості настання наслідків, на думку автора, виникає, окрім причинного зв'язку, також прихована коре-

ляція кримінальних чинників, які потребують як кримінально-правового, так і кримінального аналізу, як-от зміна (етап створення) злочинної організації передбачає зміну характеристики наслідків, що формуються [19, с. 275].

Як зазначалося, причинний зв'язок в об'єктивній стороні складу злочину є зв'язком суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків. У контексті відображення його особливої функції як структурної частини складу злочину важливо відзначити зовсім інше, аніж у разі характеристики властивості спричинення злочину, його змістове наповнення. У межах складу злочину йдеться про зв'язок діяння з конкретно визначеними в законі суспільно небезпечними наслідками, з наявністю яких встановлюється подія злочину і вирішується питання кримінальної відповідальності особи.

У підсумку можна визначити причинний зв'язок у конкретному складі злочину як одностороннє відношення діяння (у формі дії або злочинної бездіяльності) та суспільно небезпечних наслідків - законодавчо визначених кількісно або якісно або таких, що являють собою реальну загрозу завдання (настання) шкоди; дане положення, як буде зазначено у висновках, буде основою для кримінологічних узагальнень.

Важливо, щоб причинний зв'язок був пов'язаний з виною особи, яка вчинила правопорушення [20, с. 144]. Це положення підкреслюється у кримінально-правовій літературі для того, щоб показати системний характер складу злочину, зв'язок об'єктивних і суб'єктивних ознак складу.

Якщо на основі попереднього дослідження можна констатувати, що причинний зв'язок - складова частина складу злочину (входить до об'єктивної сторони складу), то в межах вирішення питання підстави для кримінальної відповідальності співвідношення причинного зв'язку і складу злочину має інший характер.

Висновки. У зв'язку з наведеним дослідженням можна зробити декілька висновків:

1) можливий «синтетичний» або змішаний підхід (кримінально-правовий та кримінологічний) щодо вирішення проблеми протидії злочинності;

2) у рамках кримінально-правового аспекту вищезазначеного перспективним є дослідження причинного зв'язку складу злочину (кримінальне правопорушення);

3) для реалізації кримінально-правового аспекту протидії злочинності необхідний окремий аналіз складових частин причинного зв'язку з актуалізацією наслідку зв'язку;

4) перспективним у протидії злочинності є таке:

а) виділення наслідку причинного зв'язку у виді реальної загрози створення небезпеки (завдання шкоди);

б) аргументація попереднього пункту ґрунтується на аналізі ст. 255 КК України та кримінологічних положеннях щодо протидії організованій злочинності.

Література

1. Катеринчук К. Проблеми причинного зв'язку у злочинах проти здоров'я особи. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 3 (25). С. 115-118.
2. Мисливий В. Співзаподіяння у злочині. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 3. С. 133-137.
3. Кудрявцев В. Общая теория квалификации преступлений. Москва : Юрид. Литература, 1972. 304 с.
4. Бажанов М., Тацій В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком-Інтер. 2005. 400 с.
5. Кригер Г. Состав преступления и квалификация содеянного. *Советская юстиция*. Москва, 1985. № 12. С. 18-19.
6. Тарарухин С. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике. Киев : Юринком, 1995. 208 с.
7. Бажанов М., Баулин Ю., Борисов В. Уголовное право Украины : Общая часть : учебник. Киев: Юринком-Интер, 2003. 512 с.
8. Ветров Н. Уголовное право : Общая и Особенная части : учебное пособие. Москва : Книжный мир, 1999. 324 с.
9. Беньківський В. До питання про злочин та його структуру. *Держава і право : збірник наукових праць інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Серія «Юридичні і політичні науки»*. 2002. Вип. № 15. С. 447-450.
10. Пинаев А. Курс лекций по Общей части уголовного права. Харьков : Юридический Харьков, 2001. Кн. 1 : О преступлении. 288 с.
11. Беньківський В. Проблемні питання об'єктивної сторони злочину. *Вісник Київського університету. Серія «Юридичні науки»*. 2000. Вип. 37. С. 62-64.
12. Кузнецова Н. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. Избранные труды. Санкт-Петербург : Юридический центр «Пресс», 2003. 834 с.
13. Кузнецов В., Савченко А. Кримінальне право України : посібник для підготовки до іспитів / за заг. ред. О. Джузи. Київ, 2006. 300 с.
14. Бажанов М., Борисов В. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ ; Харків : Юрінком-Інтер ; Право, 2001. 416 с.
15. Берзін П. Злочинні наслідки : поняття, основні різновиди. *Кримінально-правове значення : монографія / П. Берзін*. Київ : Дакор, 2009. 736 с.
16. Стрельцов Е. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учебник. Харьков : ООО «Одиссей», 2006. 720 с.
17. Кримінологія : підручник / В. Голіна та ін.; за ред. В. Голіни, Б. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
18. Юридичні терміни : Тлумачний словник / уклад. В. Гончаренко. Київ : Либідь, 2003. 320 с.
19. Головкін Б. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274-280.
20. Юридична енциклопедія / Ю. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т. 5. 736 с.

Беньківський В. О.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка